Խորձոր, Կենդիս, Սունէյլա, Գորգոր, Մըրցանց, Թարախտ, Անգեհէ, Փագիէ[1], Կադմիր, Եագիրկի, Վաղշան, Կօջուխտոր, *Ալեկանց, Երրանց, Բէյանց,*[2], *Խարդումաս*

բուոր աղբիւրներ են հոսում, այնպէս որ Սպերցիները այս՝ Բիւրակն-Բինգեօլ լեռները իրենց դիւցազանց բնակարան են համարում։ Այստեղ էլ կան բազմաթիւ ճակ-ճահիճներ, որոնք պատած են մշտադալար մարգերով և անտառներով։ Նոյն իսկ խաղտիքի բնակչութեան համար, որոնք տարածւում են մինչև Սև ծովի ափերը, մանաւանդ Կալապոտամոս վտակի շրջապատի գեղացիների, մինչև Րիզէ և Օֆուանների — Նաւահանգիստների ժողովրդի համար ուխտատեղի և սրբավայր է։ "Ասմանն ու Ջէնջան„ վէպի հերոսները այս լեռների անմահ դիւցազներից են և երգիչների համար անվերջ վիպական հերոսների աղբիւր ու ակունք են կազմում։ Հայաստանի մէջ քառասուն դից լեռներ, ձորեր շատ կան. բայց Պարխարի Քառասունքը գերազանց են իրենց Ջուարթնոց առասպելներով։

1 Փագիկ կամ Փագէք և Խարդումաս գեղերի մօտ աւերակների թումբերը այցելուի ուշադրութիւնն են գրաւում իրենց հնութիւններով, որոնց կտորները — սրբատաշ քարեր, աղիւսեայ քանդակներն և կաւեղէնները ցոյց են տալիս, որ ժամանակին, այդ տեղերում մեծ բնակութիւն է եղել։ Փագ, Փագիր կամ Փէյիր Ճորոխի Աւագանի բնակչութեան բարբառով Քրիստ. թէ խալամ = աւերակ չէների, կործանուած քաղաքներնի մնացորդերի = աւերակներ նշանակութիւն ունին. իսկ Խարդումասը յիշեցնում է Եփրատի ափերում, Միդանայի մօտ Կոմմագէնի Խարդոմալը։

2 Իսպիր աւանից 3—4 կիլոմետր հեռաւորութեամբ, նրա արևմտեան կողմը Ճորոխի գեղազուարճ մի անկիւնում, բարձունքների վրայ կանգնած է մի գեղ, որին Թրքախօսները Մաղանս են անուանում. իսկ Հայերը Մեծանձ։ Սրա դիրքը, աւերակները ու այգեստանները ցոյց են տալիս, որ մի ժամանակ Սպերի տէր նախարարները ապրել են այս ոստանում և այնտեղից իշխել են ոչ միայն ամբողջ հովտին — Սպերին, այլ և Բաբերդին — Սմբատաւանին ու Բալախոռին։